

Bac Urtaku: Plaku i urtë i Kanunit dhe i historiave popullore

Bac Urtaku është një plak i urtë nga malësia shqiptare, i rrënjësuar thellë në traditën e Kanunit dhe në vlerat etike të maleve. Ai nuk është filozof shkollor, por një dijetar popullor që ka trashëguar urtësinë gojari, brez pas brezi. Me fjalë të rralla dhe me zë të qetë, ai kujton se çdo fjalë ka peshë dhe qëllim të qartë. Në odën e tij dëgjohen përvojat e vjetra, dhe mesazhe të njohura ndërmjet maleve: besa, nderi, fjala e dhënë, mikpritja, drejtësia e burrave – të gjitha këto janë në zemër të fjalëve të tij. Sipas Kanunit, “besa” (fjala e dhënë) dhe “nderi” janë themeli i sjelljes njerëzore ¹, dhe Bac Urtaku këtë e përforcon çdo ditë me shembuj konkretë nga jeta. Ai kujton shpesh se në kulturën tonë besa konsiderohet e shenjtë dhe me rëndësi supreme ².

Mbrojtës i vlerave të Kanunit dhe traditës së malësisë

Besa, nderi dhe burrëria janë shtyllat mbi të cilat u ngrë Kanuni i Lekë Dukagjinit, dhe Bac Urtaku i mbron pa kompromis këto vlera. Ai kujton fjalën popullore se “fuqia e burrërisë matet me fjalën që mban”, prandaj këshillat e tij gjithmonë theksojnë të mbash fjalën e dhënë. Sipas Kanunit, mikpritja ndaj mysafirëve është virtyti më i lartë – “Miku do të pritët me bukë, kripë e zemër” ³, thotë ajo. Kështu, Bac Urtaku vazhdimisht ripërmend se dera e shqiptarit nuk mbyllet kurrë për një të huaj të lodhur; edhe sot ai mban zakonet e mikpritjes me “bukë e kripë e zemër” për çdo vizitor ³. Në këshillat e tij mund t’i dëgjosh edhe tronditjet e epokave: ai kujton se në Kanun, të gjithë burrat duhet t’u përgjigjen për nderin dhe drejtësinë midis tyre ¹ ⁴.

Për Bac Urtakun, ligji i burra është normë e drejtë: ai kupton se Kanuni vlerëson “drejtësinë e burrave” me ndëshkime të rrepta për krimet (gjakmarrjen) ¹. Por ai gjithmonë shton se në fund qenia njerëzore dhe pajtimi janë më të larta: fjalën e dhënë të rrihet fort, por edhe falja (për shembull falja e gjakut) nuk duhet harruar. Me autoritet të theksuar në çdo fjalë, Bac Urtaku i frymëzon të rinjtë që të respektojnë traditën e burrërisë, ku “besa, nderi dhe burrëria” bëjnë së bashku themelin e Kanunit ². Ai thotë shpesh: «Besa është mal i fortë në rrugë të botës; atë duhet mbajtur me besim». Kështu, shpërndan mesazhin se nderi më i madh është të jesh burrë i ndershëm, siç edhe studiuesit vënë në dukje se në Kanun besa dhe nderi nuk shkëputen kurrë ¹ ⁴.

Njohës i thellë i historive dhe legjendave popullore

I njohur si “arkivol i tregimeve” të popullit, Bac Urtaku ka dëgjuar pa fund këngët epike dhe legjendat e lashta shqiptare. Sipas studiuesve, këngët popullore heroike (si *Këngë Kreshnikësh*) shërbejnë si një “depot i kujtesës kolektive” të historisë sonë ⁵. Kështu, ai i citon këngët si dokumente gjallë që rrëfejnë kombet tona, betejat për liri dhe vlerat e çmuara morale. Për shembull, në odë mund t’a dëgjosh duke folur për legjendën e Gjergj Elez Alisë, heroit malësor me nëntë plagë, simbol i besëlidhjes e burrërisë ⁶. Bac Urtaku na kujton se Elez Alia ishte “simbol i besëlidhjes” mes shqiptarëve e fqinjëve ⁶, dhe këtë shembull përdor për të nxitur vëllazërim dhe unitet në komunitet.

Një tjetër përfytyrim i tij i qartë vjen nga “Lahuta e Malcís” e Gjergj Fishtës. Ai thotë se poema epike, megjithë tragjeditë, përcjell një mesazh shpresëdhënës: “bota shqiptare qëndron bashkë për mbijetesë, edhe kur përballemi me vështirësi” ⁷. Duke interpretuar vargjet e Fishtës, Bac Urtaku thekson se bashkimi i vlerave të brezave të kaluar ruan popullin nga shkatërrimi. Kështu, historia e përbashkët dhe legjendat përdoren nga ai për t’i ndriçuar të rinjtë: ai u kujton se në kohë rreziku, siç kanë bërë paraardhësit, duhet vepruar me besë dhe trimëri për të mbrojtur familjen dhe gjakun.

Tregimtar dhe këshillues me parabolë

Kur e këshillon dikë, Bac Urtaku shpesh përdor mesha dhe gojdhëna popullore. Ai rrëfen se si heronjtë e lashtë ndajën bukën me të varfrit, se si dhanë besën para kryqit para luftës, dhe se si thanë “nur të vinë në gjë” vetëm pasi kanë kryer detyrën e tyre nderi. Shembuj konkretë merr nga këngët e trimave: mund të thotë, për shembull, se në legjendën e Gjergj Elez Alisë heroik, para ndeshjes me armikun, elezolet çdo njeri: “*Më ke lypë motrën para se mejdanin...*”, duke treguar se Kanuni parashikon drejtësinë dhe burrërinë më parë se gjithçka ⁸. Me këtë shembull nga eposi, Bac Urtaku kujton se edhe para një konflikti të madh, duhet t’i mbash veshtullat lart (fjalën) dhe të veprosh me nder. Të tjerë nga këngët kreshnike – si Muji dhe Halili – u shërbejnë për t’ju kujtuar të vendosur, që me forcat e veta të mbronin të dobët apo familjen, në shpirt mikpritës ⁵.

Fjalët e tij rrallë janë të shumëfishta, por çdo proverbë që jep ka zë në zemrën e bashkëbiseduesit. Me gjuhë të thjeshtë e të ditur, ai mund të thotë diçka të tillë si: “**Mos harro, biri im, në nepërkrahjen e të sëmurit, besa është më e vlefshme se çmim i argjendit.**” Në mosha të tilla, ai flet më shumë me shembuj se me urdhërime të drejtpërdrejta. Fjalët e tij janë të matur, të formuluar me të folur të thjeshtë mali, por autoritar, dhe përmbajnë mësim të forta. Si i thotë ai me përplot përgjegjësi: «Kur plakut i dridhen sytë, zemra ndiehet më fort – fjala ime quhet amanet».

Fig u rë etike në komunitet dhe trasimtar i urtësisë së re

Në komunitetin e sotëm Bac Urtaku vepron si një pikë referimi morale. Ai mbledh të rinjtë në odë dhe flet për nderin, harmoni, vlera njerëzore – duke treguar se traditat e Kanunit nuk janë arkaike, por udhërrëfyes për çdo kohë. Me këshilla të moderuara e nga një perspektivë e gjatë jetësore, ai i kujton gjithkujt se nderi i vetes dhe i familjes është më i rëndësishëm se ndonjë avantazh i përkohshëm. Pikëpamjet e tij nuk kundërshtojnë modernitetin; ai thjesht propozon që shpirtin e traditës ta mbajmë të gjallë – sepse, siç vë në dukje Larritja popullore, kombi jeton me kujtimet e të parëve. Bac Urtaku kështu ndërton një figurë të besueshme, që mendon e vepron me zotësi, duke përdorur urtësinë e lashtë për t’i mësuar të rinjtë të jenë të drejtë, të bujar dhe krenar në botën moderne. ¹ ³

Burime: Tradita gojore dhe studime mbi Kanunin dhe epopenë popullore tregojnë rëndësinë e besës, nderit dhe mikpritjes në kulturën shqiptare ¹ ⁴ ³. Këto vlera ripërsëriten qartazi nga Bac Urtaku, i cili i ruan përmes tregimeve të lashta epike (p.sh. legjendës së **Gjergj Elez Alisë** ⁶ ⁸ ose **Lahutës së Malcís** ⁷) si mësim morale për komunitetin modern. Fjalët e urta dhe tregimet e tij lidhen me historianë folklorikë, sipas të cilëve kënga popullore heroike është “ndërgjegjja kolektive e kombit” ⁵ ⁶. Falë këtyre pasurive kulturore, Bac Urtaku qëndron si një zë i vlerave tradicionale në kohët bashkëkohore.

1 Kanun (Albania) - Wikipedia

[https://en.wikipedia.org/wiki/Kanun_\(Albania\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Kanun_(Albania))

2 Besa - Wikipedia

<https://sq.wikipedia.org/wiki/Besa>

3 Bread and salt - Wikipedia

https://en.wikipedia.org/wiki/Bread_and_salt

4 js.ugd.edu.mk

<https://js.ugd.edu.mk/index.php/BSSR/article/download/861/833/>

5 8 ORAL TRADITION 23.1- Of Time, Honor, and Memory: Oral Law in Albania

https://journal.oraltradition.org/wp-content/uploads/files/articles/23i/02_23.1tarifa.pdf

6 Gjergj Elez Alia - Wikipedia

https://en.wikipedia.org/wiki/Gjergj_Elez_Alia

7 Lahuta e Malcís - Wikipedia

https://sq.wikipedia.org/wiki/Lahuta_e_Malc%C3%ADs